

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.923.2:342.78(477+470)

DOI 10.12958/2227-2844-2024-5(364)-129-137

Курило Віталій Семенович,

доктор педагогічних наук, професор,
перший проректор, Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Полтава, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2471-3358>
donluga@gmail.com

Караман Олена Леонідівна,

доктор педагогічних наук, професор, ректор,
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Полтава, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8541-9972>
karaman.olena.lnu@gmail.com

БЕЗПЕКА І РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах довготривалої і жорстокої війни РФ проти України, коли людина опиняється в ситуації крайньої небезпеки, боротьби за фізичне виживання і психологічне відновлення, постає питання про можливість або неможливість її розвитку як особистості. Перед людиною як особистістю постійно виникає дилема – що обрати: безпеку, спокій чи свободу, розвиток тощо.

Проблема безпеки і розвитку особистості в умовах війни РФ проти України має надзвичайно суперечливий характер, адже поєднує в собі протилежні явища – безпека і розвиток, з одного боку, небезпека і війна – з іншого.

З точки зору філософської концепції єдності та боротьби протилежностей кожна з протилежних сторін, існуючи одночасно і водночас заперечуючи іншу, несе як позитивні, так і негативні наслідки. Отже, йдеться про взаємопроникнення суперечностей у ході їх діалектичного розвитку. Саме тому у філософському вимірі перед громадянами України постійно постають питання: чи можливий розвиток особистості в умовах війни, чи завжди для особистості війна є втратою, чи є майбутнє після війни, яким воно буде тощо.

Пошук відповідей на ці питання вимагає звернутися до категорій «безпека», «розвиток», «особистість», «війна», досліджуваних українськими вченими в контексті війни РФ проти України.

Так, безпеку як багатовимірне явище розглядають у своїх працях І. Аблазов та Л. Гордієнко, В. Білий та В. Михальчук, І. Ващенко, О. Данильян та О. Дзьобань, С. Дроботов, Т. Загола, Б. Зелений, О. Караман, В. Курило, В. Кучер, В. Ліпкан, Г. Мелеганич, О. Мітенко, О. Мотайло, А. Собакарь, О. Нестерцова-Собакарь, О. Сосін, В. Тихий, Ю. Тодика, І. Слюсарчук, О. Шкурпій, Л. Юрженко, Н. Ярмиш та ін.

Класиками теорії особистості (А. Адлер, А. Бандура, Е. Дюркгейм, Д. Д'юї, Е. Еріксон, Р. Кеттел, Л. Кольберг, Ч. Кулі, К. Левін, А. Маслоу, К. Платонов, К. Роджерс, Р. Уолтерс,

З. Фрейд, Е. Фромм, К. Хорні, К. Юнг та ін.) представлено ґрунтовні структури особистості, простежено взаємозв'язок і співвідношення біологічного і соціального в структурі особистості в контексті її розвитку.

Проблему розвитку особистості в умовах війни РФ проти України досліджують М. Арістов, О. Боднарчук, О. Брусакова, О. Волинчук, Б. Зелений, А. Капуловський, О. Караман, В. Курило, О. Милославська, О. Нікітіна, О. Нечітайло, О. Пастушенко та В. Шевченко, Ю. Полеєнко та С. Непогодьєва, С. Савченко, В. Філоненко, О. Шахова та ін.

Метою статті стало розкриття проблеми безпеки і розвитку особистості в умовах війни РФ проти України на підставі розгляду феноменів «безпека», «особистість», «розвиток особистості» в контексті російсько-української війни в сучасній науковій літературі.

У ході дослідження було використано комплекс методів теоретичного дослідження: аналіз, синтез, порівняння, аналогія, узагальнення та ін.

Першим напрямом наукової розвідки в межах заявленої теми стало розкриття сутності поняття «безпека».

Так, В. Тихий, досліджуючи етимологію і семантику слова «безпека», доводить, що воно складається з прийменника *bez* і основи іменника *река*. Прийменник «без» загальнослов'янського індоєвропейського походження і перекладається як «поза», «крім». Слово «пека» походить від слова «пек», яке запозичене з голландської мови – *pek* («смола»). Старослов'янське слово «пъкъ» пов'язане з міфом про Пека – слов'янського бога пекла, а також війни, кривавих бійок, кровопролиття та всілякої біди. Отже, слово «безпека» означає бути поза пеклом, біди, війни.

У сучасній українській мові значення слова «безпека» збігається з етимологічним і означає стан, коли кому-, чому-небудь ніхто і ніщо не загрожує (Тихий, 2016).

Як і будь-яке явище слово «безпека» має антонім – «небезпека», що означає можливість якогось нещастя, лиха, катастрофи. Ці протилежності не існують одне без одного. Щодо людини (громадянина, особистості), термін «безпека» означає стан захищеності від ризику зазнати шкоди – небезпеки (Тихий, 2016).

У ході міждисциплінарного дослідження поняття «безпека» нами було встановлено, що **безпека** як соціальне явище – це відкрита, складна, багатокомпонентна система, яка має вертикальну (ієрархічну) (глобальний, національний, індивідуальний рівні) і горизонтальну (політичний, економічний, екологічний, військовий, інформаційний та ін. складники) структуру та ґрунтується на прогресивних загальнолюдських, національних, індивідуально-особистісних цінностях і принципах сталого розвитку.

А тому наукове обґрунтування проблеми безпеки в умовах війни РФ проти України здійснювалося нами в межах логічного ланцюжка: глобальна безпека – національна безпека – безпека суспільства / громадянського суспільства – безпека громадянина – безпека людини – безпека особистості (Курило & Караман, 2023).

Міждисциплінарний аналіз поняття «безпека» на індивідуальному рівні дозволив виявити три терміни на позначення досліджуваного явища – **безпека громадянина, безпека людини, безпека особистості**. Так, у політології та праві, зокрема в безпековому нормативному полі (Закон України «Про національну безпеку України» (Про національну безпеку України, 2018), Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України (Про Стратегію національної безпеки України, 2020) та ін.) на позначення безпеки українських громадян вживаються терміни – **людина, особа**, а у філософській, соціологічній і психолого-педагогічній літературі – **особистість, індивідуальність**.

Отже, безпека українських громадян включає в себе різні аспекти безпеки в контексті багатомірного існування окремого громадянина як людини (особи) та особистості (індивідуальності).

Досліджуючи співвідношення різних «ролей» громадянина як людини, особи, особистості, індивідуальності, було встановлено їх змістовну специфіку: **людина** – це біосоціальна катего-

рія, що визначає належність живої істоти до людського роду та людського суспільства. **Особистість** – це психологічна категорія, соціально зумовлена динамічна єдність індивідуальних і психологічних якостей людини, що є основою і вектором її розвитку (успішного / неуспішного) протягом життя під впливом різних соціальних чинників; **індивідуальність** – найвищий прояв особистості, що виражає неповторність і унікальність людини порівняно з іншими завдяки специфічному набору успадкованих (індивідуальних) і набутих (психологічних) якостей у процесі соціалізації.

Відповідно до специфіки семантичних значень понять «людина» і «особистість» маємо і різні визначення понять «безпека людини» і «безпека особистості».

Так, **безпека людини** – це стан фізичної, майнової, соціальної (матеріальної) захищеності (гарантованості) від небезпек, інтегрований виразник **реалізації її прав і свобод**.

Безпека особистості – стан задоволеності людини від можливості **реалізації потреб** різного рівня (від базових фізіологічних і безпеки до найвищих в самоактуалізації і самореалізації) на основі внутрішньої і зовнішньої гармонії та впевненості в майбутньому, що забезпечує успішний взаєморозвиток особистості й соціуму та прогрес суспільства (Курило & Караман, 2024).

З метою обґрунтування наданого вище визначення поняття безпеки особистості було взято за основу ієрархічну систему *потреб* людини, розроблену американським психологом А. Маслоу. За А. Маслоу, потреба в безпеці – це одна з фундаментальних потреб у захищеності й потреба почувати себе у стані, за якого відсутня загроза для життя і здоров'я. Людина прагне до безпеки, намагається жити в безпеці, у стані, коли їй ніщо не загрожує, у світі, вільному від страху. Безпека – це умова задоволення інших потреб людини більш високого рівня. Найвищою потребою людини як особистості є прагнення до самоактуалізації, самореалізації, самовираження, максимального використання внутрішніх потенціалів, визнання в суспільстві. На наш погляд, це прагнення ґрунтується на взаємовпливові особистості і суспільства, коли, удосконалюючись, особистість робить внесок у розвиток матеріальної і духовної культури суспільства, і таким чином, відбувається суспільний прогрес. Суспільство може процвітати, якщо воно створює умови для розвитку високорозвинених особистостей. Отже, людина як особистість відчуває себе в безпеці, якщо в суспільстві створені умови для реалізації потреб найвищого рівня – в розвитку і самореалізації, коли вона відчуває стан впевненості в собі, внутрішньої і зовнішньої гармонії, задоволеності від можливості реалізації цілей, потреб, впевненості в майбутньому. Це збалансованість усіх індивідуальних і психологічних якостей особистості, яка гарантує успішний взаєморозвиток особистості й соціуму, матеріальний і духовний прогрес суспільства. Саме тому під безпекою особистості ми розуміємо стан задоволеності особистості від можливості реалізації потреб різного рівня, внутрішньої і зовнішньої гармонії, впевненості в майбутньому.

Проте на глобальному, національному та індивідуальному рівнях буття людини існують різні небезпеки: фізичні, біологічні, психологічні, екологічні, економічні, соціальні, технічні, політичні, інформаційні тощо.

Найвищим проявом небезпеки в новітній історії стала військова та інформаційна агресія РФ проти України, починаючи з 2014 року.

Що ж відбувається з людьми як особистостями в умовах війни РФ проти України?

Для відповіді на це питання ми звернулися до **теорії особистості та її структури**.

Нагадаємо, що в межах нашого дослідження **особистість** – це складна соціально зумовлена динамічна єдність індивідуальних і психологічних якостей людини, що є основою і вектором її розвитку (успішного / неуспішного) протягом життя під впливом різних чинників.

Тобто, будь-яка особистість володіє певним набором індивідуальних (психофізіологічних) і психологічних якостей, які при взаємодії з певними соціальними чинниками, у тому числі загрозами і небезпеками, можуть проявлятися в різних станах та поведінці.

Структура особистості – це перш за все психологічне поняття. Наразі в психології представлено низку ґрунтовних структур особистості, що використовуються для дослідження різних категорій людей (К. Платонов, Н. Рейнвальд, З. Фрейд та ін.). Ураховуючи специфічність предмету нашого дослідження – особистість, що стала жертвою війни РФ проти України, доцільним, на наш погляд, буде використання динамічно-функційної структури особистості, розробленої К. Платоновим, що інтегрує у собі чотири ієрархічно-процесуальні структури та підструктури, і включає індивідуальні (психічні і фізіологічні) та психологічні характеристики людини: *спрямованість особистості* (цінності, переконання, світогляд, потреби, мотиви, інтереси), *досвід* (знання, вміння та навички), *особливості психічних процесів* (пам'яті, емоцій, відчуттів, мислення, сприйняття, почуттів, волі), *біопсихічні особливості* (властивості темпераменту, статеві та вікові властивості особистості і патологічні, так звані органічні зміни) (Рибалко, 2005).

Взявши за основу структуру особистості К. Платонова, можемо продемонструвати, що відбувається з особистістю в умовах крайньої небезпеки – війни РФ проти України – та як особистість може зреагувати на небезпеку і забезпечити власну безпеку з метою виживання, відновлення і подальшого розвитку.

1. Підструктура спрямованості особистості (цінності, переконання, світогляд, потреби, мотиви, інтереси): утрата сенсу життя та попередніх досягнень, образу майбутнього, спотворення життєвих цінностей, світогляду, помилкові, хибні уявлення і переконання тощо.

Зокрема, О. Брусакова безпеку особистості на рівні її спрямованості розглядає як **екзистенційну безпеку** – базову потребу особистості, основу для переосмислення життя, усвідомлення справжніх цінностей і орієнтирів, актуалізації сил та можливостей для відновлення потенціалу в умовах війни та мирному житті. На рівні спрямованості особистість для забезпечення власної безпеки переосмислює суб'єкту ціннісно-сміслову позицію, корегує бачення майбутнього та свого існування в ньому. Від цього залежать подальша діяльність і поведінка, спрямована на успішний розвиток, або деградацію особистості.

Вчена виділяє **чотири виміри** екзистенційної безпеки особистості. **Перший вимір (онтологічний)** відповідає прагненню людини до фізичного існування та відображає здатність людини вижити, впоратись з поневіряннями, перемогти смерть, щоб бути. **Другий вимір (автентично-особистісний)** відповідає прагненню людини залишатися собою, зберігаючи при цьому справедливе ставлення до оточуючих. **Третій вимір (комунікаційний)** відображає здатність відчувати радість життя, зокрема, «розкіш людського спілкування» у скрутних, небезпечних умовах. **Четвертий вимір (аксіологічний)** відображає цінності та смисли, потребу в баченні майбутнього та свого існування в ньому. До цінностей людині доводиться вдаватися, коли вона опиняється в обставинах, які вона не в змозі змінити. Але за будь-яких обставин людина вільна зайняти осмислену позицію по відношенню до них і надати своїм стражданям глибокий життєвий сенс. І тоді стає очевидним, що існування ніколи не може виявитися безглуздом за своєю суттю. Життя людини зберігає свій сенс до кінця – до останнього її подиху (Брусакова, 2022).

Проте, не всі люди, жертви війни, можуть самостійно подолати втрати на рівні спрямованості особистості. Щоб забезпечити безпеку особистості на рівні спрямованості, відновити цінності і смисли життя, людині треба просто надати підтримку. І це реально зробити з закладі освіти будь-якого рівня шляхом створення відповідного освітнього середовища і цілеспрямованого формування ціннісного ставлення до освіти та майбутньої професії, мотивації на досягнення успіху в освітній і професійній діяльності, потреби в постійному особистісному й професійному зростанні на користь власного майбутнього і майбутнього країни.

Провідними засобами відновлення і формування спрямованості особистості можуть бути особистісно зорієнтовані технології та технології саморозвитку (тренінги, ігри, вправи,

навчальні заняття, індивідуальна, самостійна робота), зокрема, тренінги «Розвиток мотивації досягнення успіху», «Професійне та особистісне зростання» тощо.

2. Підструктура досвіду (знання, вміння та навички): утрата роботи, джерел доходу, житла, сенсу здобутих знань і досвіду, зацікавленості в діяльності; блокування інтелектуальних здібностей, здатності конструктивно вирішувати проблеми, неспроможність самостійного прийняття та виконання рішення, та ін.

Для відновлення ресурсу особистості та забезпечення її безпеки на підструктурі досвіду доцільним є звернення до теорії **посттравматичного зростання**.

Психологічні дослідження (М. Арістов та ін.) доводять, що травматичні події зовсім не обов'язково призводять до особистісної катастрофи. У посттравматичний період особистість здатна не лише відновитися, а й відкрити для себе перспективи покращення якості життя, пов'язані насамперед з феноменом посттравматичного зростання. Пережиті травми війни можуть слугувати каталізатором позитивних зрушень, зміцнення і поглиблення відносин, зміни життєвої позиції, виявлення сильних сторін власної особистості, відновлення чи створення нового проєкту особистості (Арістов, 2022).

Позитивними кроками забезпечення безпеки особистості на підструктурі досвіду можуть бути активності, спрямовані на отримання нових знань, умінь, навичок, професійну переорієнтацію, пошук нових сфер діяльності (громадської, волонтерської, військової тощо), відновлення професійної діяльності / відкриття справи на новому місці, активне засвоєння нового соціального середовища, інтеграція в нову громаду; надання допомоги іншим та прийняття допомоги від інших тощо.

Щодо здобувачів освіти, то для посттравматичного зростання їх достатньо включити до всіх видів діяльності – навчальної, наукової, міжнародної, соціально-гуманітарної з використанням евристичних, розвивальних, проблемних, проєктних, тренінгових, ігрових, діалогових, інформаційно-комунікаційних, дослідницьких технологій, зокрема тренінгів з розвитку навичок лідерства, командної роботи, медіації та врегулювання конфліктів, толерантності, міжкультурної комунікації та ін.

3. Підструктура психічних процесів (пам'ять, емоції, відчуття, мислення, сприйняття, почуття, воля): блокування мисленнєвих процесів, когнітивний дисонанс, неможливість аргументовано доводити свою думку через загрозу життя, некритичне мислення, неусвідомлене сприймання спотвореної інформації, нераціональна оцінка ситуації, агресивність, жорстокість, психічна нестійкість, афективна збудливість; відчуття незахищеності, побоювання відторгнення (ідентифікації ворогом), злість та пошук «зовнішнього ворога», стан жертви, низька самооцінка, почуття провини тощо.

Для відновлення психічного стану особистості варто розвивати в неї закладену природою **психологічну стійкість** – психічний ресурс, який убезпечує людину від особистісних розладів у складних життєвих обставинах, створює основу внутрішньої гармонії, повноцінного психічного здоров'я, високої працездатності тощо.

Важливою рисою психологічної стійкості є можливість її тренування та розвитку.

До прикладу, у студентів ЗВО можна цілеспрямовано формувати здатність керувати стресом та емоціями в надзвичайних умовах; володіти навичками рефлексії, саморегуляції, релаксації, стабілізації психоемоційного стану, запобігання професійному вигоранню (супервізії) тощо.

Провідними технологіями формування психологічної стійкості студентів можуть бути особистісно зорієнтовані та саморозвитку (тренінги, ігри, творчі завдання, вправи тощо).

4. Підструктура біопсихічних особливостей (властивості темпераменту, статеві та вікові властивості особистості і патологічні, так звані органічні зміни): загострення певних рис темпераменту; акцентуації характеру; чергування стабільних і критичних станів різних фізіоло-

гічних систем, передусім нервової (роздратованість, капризи, бунт, конфліктність, негативізм, придушені настрої, афекти, тривога, розгубленість та ін.)

Такі зміни в організмі людини внаслідок війни ми пов'язуємо з учінням про **стрес**. За думкою І. Нечітайло, О. Мисловської його сутність полягає в тому, що в умовах війни людина переживає стрес, який є неспецифічною захисною реакцією організму на сильні зовнішні подразники і небезпеку, являє собою універсальний механізм, завдяки якому живі істоти адаптуються до змін в оточуючому середовищі. Як особливий психофізіологічний стан стрес забезпечує захист організму від загрозливих і руйнівних впливів, як психічних, так і фізичних. До прикладу, Г. Сальє пропонує розмежовувати позитивні і негативні функції стресу, для чого вводить додаткові поняття: еустрес (конструктивний стрес) і дистрес (руйнівний стрес). Під впливом еустресу відбувається максимальна мобілізація внутрішніх ресурсів особистості, що ж стосується дистресу – то цей стан є безумовно шкідливим для людини. Як правило, дистрес виснажує всі резерви особистості (як «поверхневі», так і «глибинні») та нерідко переходить в психічні хвороби: психоз, невроз тощо.

С. Дембицький пропонує активізувати певні медіативні ресурси особистості, які дозволяють пом'якшити або повністю нейтралізувати вплив стресорів. Такими ресурсами володіють мережі міжособистісних взаємодій (сім'я, друзі, колеги, сусіди, громадські організації), допомога іншим, успіх, любов, творчість, віра в перемогу, прагнення до мудрості, робота над собою, самореалізація в професії, відповідальність (Нечітайло & Мисловська, 2022).

З метою нормалізації біопсихічних процесів в організмі та забезпечення безпеки особистості для здобувачів освіти, постраждалих від війни, доцільним буде організація навчальних семінарів, тренінгів, майстер-класів, спрямованих на формування психологічних знань, умінь і навичок з психологічної адаптації, професійного й особистісного зростання, планування майбутнього, медіації, стабілізації психоемоційного стану, резильєнтності, рефлексивності, толерантності, ефективної комунікації з соціальним середовищем та ін.

Отже, в умовах війни РФ проти України повністю руйнуються всі безпекові засади існування громадянина як особистості. І щоб відновити себе як особистість, громадянин повинен переміститися із вкрай небезпечних зон на відносно безпечну територію України, де не має придушення її внутрішніх потенціалів і досягнень, де можна будувати життєву траєкторію і конструювати образ майбутнього. Тут на перший план висувається здатність самої людини до відновлення, реінтеграції та подальшої успішної соціалізації і розвитку. З іншого боку, це неможливо і без створення сприятливих соціальних умов для розвитку особистості державою і суспільством. Особистість може існувати і розвиватися тільки і розвивальному середовищі. А створення розвивального середовища можливе лише при активному засвоєнні людиною соціуму, коли розвиток отримує і особистість, і суспільство. На жаль, в умовах збройного насилля та інформаційної агресії не всі громадяни здані відновити свій особистісний потенціал. За нашими спостереженнями, зовнішні обставини або зовнішні чинники впливають на успішний процес соціалізації і розвитку в умовах війни тією мірою, наскільки їм дозволяє впливати внутрішній чинник – індивідуальні якості людини і ступінь її розвитку.

Людина з низьким ступенем розвитку на всіх структурних рівнях особистості (спрямованість, досвід, психічні процеси, біопсихічні особливості) може стати жертвою війни і не вийти з цього стану. У людини ж з високим рівнем розвитку особистості включаються механізми психологічного захисту від негативного впливу агресивних дій ворога, що забезпечує, по-перше, безпеку особистості та її подальший розвиток, по-друге, прогрес суспільства від розвитку особистості. У цьому полягає діалектична взаємодія особистості і суспільства.

Подальші наші дослідження будуть присвячені з'ясуванню сутності безпечного соціального середовища як чинника розвитку особистості в умовах російсько-української війни.

Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проєктом 2021.01/0021 «Формування критичного мислення громадян як чинник безпеки в умовах збройного насилля та інформаційної агресії на Сході України».

Список використаної літератури

1. Арістов М. Соціально-психологічні детермінанти війни та їх вплив на особистість і суспільство в цілому. *Особистість, суспільство, війна : тези доп. учасників міжнар. психол. форуму* (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 15–16. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6aaec1af-45b1-48f6-b0b9-31491440a66a/content>
2. Брусакова О. Екзистенційна безпека особистості в умовах війни. *Особистість, суспільство, війна : тези доп. учасників міжнар. психол. форуму* (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 32–34. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/44c665cd-4f30-4ee4-93ff-a2d918c8c566>
3. Курило В. С., Караман О. Л. Безпека громадян в умовах збройного насилля та інформаційної агресії РФ проти України. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 73. С. 243–249. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.46>
4. Курило В. С., Караман О. Л. Національна безпека як суспільний феномен: сутність і структура. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 70. Том 1. С. 164–168. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.1.35>
5. Курило В. С., Караман О. Л. Поняття безпеки в глобальному, національному та індивідуальному вимірах. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 64. Том 1. 2023. С. 166–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.33>
6. Нечитайло І., Мисловська О. Психологічний дистрес населення України під час війни. *Особистість, суспільство, війна : тези доп. учасників міжнар. психол. форуму* (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 85–87. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/5b1fe08e-be10-4a7b-b0b4-bdedd4123a8a>
7. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
8. Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України № 392/2020 від 14.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>
9. Рибалко В. Теорія динамічної психологічної структури особистості Костянтина Платонова. *Психологія і суспільство*. 2005. № 3(21). С. 23–34. URL: <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/202>
10. Тихий В. П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2(85). С. 31–46. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-31-46.pdf

References

1. Aristov, M. (2022). Sotsialno-psykholohichni determinanty viiny ta yikh vplyv na osobystist i suspilstvo v tsilomu [Socio-psychological determinants of war and their impact on the individual and society as a whole]. *Osobystist, suspilstvo, viina: tezy dop. – Personality, society, war: theses of the report*. (pp. 15–16). Kharkiv: KhNUVS, Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6aaec1af-45b1-48f6-b0b9-31491440a66a/content> [in Ukrainian].
2. Brusakova, O. (2022). Ekzystentsiina bezpeka osobystosti v umovakh viiny [Existential security of the individual in the conditions of war]. *Osobystist, suspilstvo, viina: tezy dop. – Personality,*

society, war: theses of the report. (pp. 32–34). Kharkiv: KhNUVS. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/items/44c665cd-4f30-4ee4-93ff-a2d918c8c566> [in Ukrainian].

3. Kurylo, V. S., & Karaman, O. L. (2024). Bezpeka hromadian v umovakh zbroinoho nasyllia ta informatsiinoi ahresii RF proty Ukrainy [Security of citizens in conditions of armed violence and informational aggression of the Russian Federation against Ukraine]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 73, 243–249. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.46> [in Ukrainian].

4. Kurylo, V. S., & Karaman, O. L. (2024). Natsionalna bezpeka yak suspilnyi fenomen: sutnist i struktura [National security as a social phenomenon: essence and structure]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 70(1), 164–168. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.1.35> [in Ukrainian].

5. Kurylo, V. S., & Karaman, O. L. (2023). Poniattia bezpeky v hlobalnomu, natsionalnomu ta individualnomu vymirakh [Concept of security in global, national and individual dimensions]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 64(1), 166–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.33> [in Ukrainian].

6. Nechitailo, I., & Myslovska, O. (2022). Psykholohichni dystres naseleattia Ukrainy pid chas viiny [Psychological distress of the population of Ukraine during the war]. *Osobystist, suspilstvo, viina: tezy dop. – Personality, society, war: theses of the report.* (pp. 85–87). Kharkiv: KhNUVS. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/items/5b1fe08e-be10-4a7b-b0b4-bdedd4123a8a> [in Ukrainian].

7. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 r. № 2469-VII [On the National Security of Ukraine: Law of Ukraine of 21 June 2018, No. 2469-VII]. (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 31, 241. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].

8. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 392/2020 vid 14.09.2020 [On the National Security Strategy of Ukraine. Decree of the President of Ukraine No. 392/2020 of 14.09.2020]. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text> [in Ukrainian].

9. Rybalko, V. (2005). Teoriia dynamichnoi psykholohichnoi struktury osobystosti Kostiantyna Platonova [The theory of the dynamic psychological structure of the personality of Kostiantyn Platonov]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and Society*, 3(21), 23–34. Retrieved from <https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/202> [in Ukrainian].

10. Tykhyi, V. P. (2016). Bezpeka liudyny: poniattia, pravove zabezpechennia, znachennia, vydy [Human security: concept, legal support, meaning, types]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2(85), 31–46. Retrieved from http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-31-46.pdf [in Ukrainian].

Курило В. С., Караман О. Л. Безпека і розвиток особистості в умовах війни РФ проти України

У статті розкрито проблему безпеки і розвитку особистості в умовах війни РФ проти України.

Встановлено, що безпека особистості – це стан задоволеності людини від можливості реалізації потреб різного рівня на основі внутрішньої і зовнішньої гармонії та впевненості в майбутньому, що забезпечує успішний взаєморозвиток особистості й соціуму та прогрес суспільства.

Проаналізовано стан і поведінку особистості в умовах військової небезпеки на всіх структурних рівнях (за К. Платоновим): спрямованості особистості (втрата сенсу життя та попередніх досягнень, образу майбутнього; спотворення життєвих цінностей, світогляду; помилкові, хибні уявлення і переконання); досвіду (втрата роботи, джерел доходу, житла, сенсу здобутих знань і досвіду; блокування здатності конструктивно вирішувати проблеми); психічних процесів (блокування мисленнєвих процесів, когнітивний дисонанс, некритичне мислення, нерациональна оцінка ситуації, агресивність, психічна нестійкість, афективна збудливість; стан

жертви, низька самооцінка, почуття провини); біопсихічних процесів (загострення певних рис темпераменту; акцентуації характеру; чергування стабільних і критичних станів різних фізіологічних систем тощо).

Визначено шляхи забезпечення безпеки і розвитку особистості в умовах війни РФ проти України: формування ціннісного ставлення до життя, освіти, майбутньої професії, потреби в постійному особистісному й професійному зростанні; отримання нових знань, умінь, навичок, пошук нових сфер діяльності; надання допомоги іншим та прийняття допомоги від інших; формування здатності керувати стресом та емоціями в надзвичайних умовах, володіти навичками рефлексії, саморегуляції, релаксації, стабілізації психоемоційного стану; активізація міжособистісної взаємодії, любов, творчість, віра в перемогу, відповідальність.

Ключові слова: безпека, розвиток, особистість, структура особистості, потреби особистості, війна.

Kurylo V., Karaman O. Security and personal development during the war of the Russian Federation against Ukraine

The article reveals the problem of security and personal development during the war of the Russian Federation against Ukraine.

It has been established that personal security is a state of human satisfaction with the possibility of realizing needs of different levels on the basis of internal and external harmony and confidence in the future, which ensures the successful mutual development of the individual and society and the progress of society.

The state and behaviour of the individual in the conditions of military danger at all structural levels are analysed (according to K. Platonov): orientation of the personality (loss of the meaning of life and previous achievements, image of the future; distortion of life values, worldview; erroneous, erroneous ideas and beliefs); experience (loss of work, sources of income, housing, meaning of acquired knowledge and experience; blocking of the ability to constructively solve problems); mental processes (blocking of thought processes, cognitive dissonance, uncritical thinking, irrational assessment of the situation, aggressiveness, mental instability, affective excitability; victim state, low self-esteem, guilt); biopsychic processes (exacerbation of certain temperament traits; accentuation of character; alternation of stable and critical states of different physiological systems, etc.).

The ways of ensuring security and personal development during the war of the Russian Federation against Ukraine have been determined: the formation of a value attitude to life, education, future profession, the need for constant personal and professional growth; obtaining new knowledge, skills, searching for new areas of activity; helping others and accepting help from others; forming the ability to manage stress and emotions in emergency conditions, having reflection skills, self-regulation, relaxation, stabilization of the psycho-emotional state; activation of interpersonal interaction, love, creativity, faith in victory, responsibility.

Key words: security, development, personality, personality structure, personality needs, war.

